

УДК [378.091.212:2.014.6]:005.574

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.23>

В. А. Ляпунова

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

С. С. Жейнова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ НА ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу сучасних підходів до розуміння поняття «якість освітнього процесу» та визначенню ролі стейкхолдерів у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Відзначено, що на відміну від досвіду і сформованої у європейського суспільства культури забезпечення якості освіти соціальна активність українського суспільства відсутня у вітчизняній системі освіти. Одним із векторів удосконалення та поліпшення якості підготовки майбутніх фахівців є наближення рівня якості вітчизняної системи освіти до світових стандартів, зокрема залучення зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів до участі у забезпеченні якості освітнього процесу та освітньої діяльності закладів вищої освіти. Висвітлено пізні підходи до поняття «якість освіти» з позицій нормативно-правових актів та залучених і зацікавлених сторін. Розглянуто можливі форми впливу роботодавців на якість професійної підготовки, зокрема через участь у реалізації освітніх програм як на стадії розроблення навчальних курсів, так і в процесі формування предметних компетенцій (читання лекцій, проведення майстер-класів та семінарів, практик та ін.); участь у внутрішній оцінці фактичних результатів навчання студентів і випускників (участь у підсумковій атестації та захисті дипломних робіт) та наданих гарантій якості освіти. Відзначено позитивні можливості активізації таких форм взаємодії роботодавців і закладів вищої освіти, як участь роботодавців у: оцінці якості окремих навчальних дисциплін, що реалізуються ЗВО; оцінці результатів виробничих практик та стажувань студентів; залученні фахівців-практиків і роботодавців до оцінки навчальних курсів та освітніх програм із погляду вимог закладів дошкільної освіти і ринку праці; запрошенні фахівців-практиків для читання спецкурсів і проведення семінарів; прагненні до більшої практичної спрямованості науково-дослідних робіт викладачів, студентів і випускників; залученні стейкхолдерів до рецензування випускних кваліфікаційних робіт студентів; участі роботодавців у установчих і підсумкових конференціях із практики і т. п.

Ключові слова: якість освіти, професійна підготовка фахівців дошкільної освіти, стейкхолдери, залучені сторони, роботодавці.

Постановка проблеми. Освіта справедливо вважається потужним чинником розвитку людського потенціалу та економічного зростання. Для забезпечення такого розвитку необхідним є не стільки високий рівень доступу населення до освіти, скільки якість освіти, яка вимірюється в обсязі здобутих когнітивних навичок. На жаль, наявна система вищої освіти України не завжди забезпечує гідні якісні результати. На відміну від досвіду і сформованої у європейського суспільства культури забезпечення якості освіти соціальна активність суспільства якраз і відсутня в нашій системі освіти. Водночас зміна очікувань та осучаснення попиту на навички і компетенції вимагають від вищої освіти України нових кроків. Щоб відреагувати на розмаїття та зростання очікувань, вища освіта потребує ґрунтовної трансформації.

Одним із векторів удосконалення та поліпшення якості підготовки майбутніх фахівців є залучення зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів до участі у забезпеченні якості освітнього процесу та освітньої діяльності закладів вищої освіти (ЗВО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання якісної вищої освіти розглядаються і закріплюються у міжнародних документах, таких як «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2015 р.), Паризьке комюніке (2018 р.), а також у державних документах України, таких як «Закон про освіту», «Закон про вищу освіту».

Проблему якості вищої освіти на підставі вивчення зарубіжних наукових джерел розглядали українські науковці М. Бойченко, І. Золотарьова, М. Колісник, О. Шийка та ін. Вітчизняні дослідники

В. Загвязинський, Ю. Зіньковський, В. Курило та ін. зосередили свою увагу на системі критеріїв та показників оцінки розвитку й якості освіти. Академічній добросовістості як дієвому інструменту забезпечення якості вищої освіти присвячено праці І. Дегтярьової, Я. Тицької, Т. Фінікова та ін.

На проблеми взаємодії зі стейкхолдерами спрямовано наукову увагу А. Аммарі, Г. Горохової, О. Кицак, Я. Лагути, Олійник та ін. Усі вони здебільшого розглядають взаємодію зі стейкхолдерами з погляду менеджменту і соціальної відповідальності. Через відсутність публікацій щодо взаємодії закладів вищої освіти та закладів дошкільної освіти у підготовці фахівців для системи докільця доречним видається зосередити увагу нашої роботи на соціальному партнерстві у процесі забезпечення якості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Мета статті. Метою цієї роботи є аналіз сучасних підходів до розуміння поняття «якість освітнього процесу» та визначення ролі стейкхолдерів у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Якість професійної підготовки – одне з тих питань, які сьогодні є актуальними як для держави, так і для окремих людей: здобувачів освіти, їхніх батьків, закладів освіти, працедавців. Різні сторони цього процесу розглядають проблему з різних позицій і по-різному до неї ставляться.

Відповідно, якщо залучені сторони надають пріоритет різним цілям, то можуть мати місце різні погляди на якість вищої освіти, і ці відмінні точки зору мають бути враховані під час визначення стандартів забезпечення якості. Для поняття якості непросто сформулювати визначення, адже переважно воно є результатом взаємодії між викладачами, студентами та інституційним освітнім середовищем. У процесі забезпечення якості має бути встановлений такий освітній простір, в якому зміст програм, навчальні матеріали та засоби відповідають поставленій меті.

Поняття «залучені сторони» позначає всіх учасників навчального закладу, у тому числі студентів і працівників, а також зовнішніх учасників, таких як роботодавці та зовнішні партнери, установи.

На сайті Міністерства освіти і науки України зазначено, що «якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання» [1].

У Законі України «Про вищу освіту» якість вищої освіти визначається як «відповідність умов

проведення освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [2].

Донедавна якість освіти цікавила потенційних роботодавців тільки як кінцевий результат навчання, як рівень підготовки працівників, тому вони не прагнули глибоко вникати в роботу навчальних закладів. Однак дефіцит працівників високої кваліфікації в умовах широкого використання у виробництві інновацій, передових знань і технологій, формування й розвитку глобальних ринків праці, швидкого зростання мобільності трудових ресурсів змусив роботодавців активно взаємодіяти з навчальними закладами, брати участь у формуванні компетенцій випускників і вникати в питання забезпечення якості освіти.

Вища освіта ставить перед собою численні цілі, такі як підготовка студентів до активної громадянської позиції, до майбутньої кар'єри (розширення їхніх можливостей працевлаштування), підтримка їхнього особистісного розвитку, побудова широкої і розвиненої бази знань та стимулювання досліджень та інновацій.

Згідно з рекомендаціями і стандартами європейського простору вищої освіти, заклади вищої освіти України, зокрема ті, що готують фахівців для системи дошкільної освіти, враховують найкращі світові практики забезпечення якості вищої освіти та намагаються активно впроваджувати технологію досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості, залучаючи до співпраці зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів.

Стейкхолдери професійної освіти – фізичні та/або юридичні особи, що заінтересовані у розвитку системи професійної освіти, мережі або окремих закладів професійної освіти та можуть впливати на систему або зазнають її впливу. Участь стейкхолдерів дає змогу ЗВО виявити контекст, в якому він функціонує, та визначити вимоги, дотримання яких для певної конкретної ОП становитиме «якість освіти» [3].

Роботодавці, студенти, навчальні заклади і держава зацікавлені у високій якості освіти, але мають свої конкретні інтереси, тому оцінки якості освіти, дані ними, можуть відрізнятись.

Із позиції держави, що розглядає освіту не тільки як процес передачі знань і формування компетенцій, а й як фундаментальний інститут суспільного відтворення, якість освіти не має бути залишковою для реалізації вибраної суспільством стратегії розвитку. Навчальні заклади, не володіючи достатньою автономністю, у питаннях оцінки якості освіти підтримують точку зору держави.

Держава і навчальні заклади оцінюють якість освіти як ступінь відповідності змісту і рівня підготовки випускників вимогам, сформульованим у вигляді державних освітніх стандартів [5].

Роботодавці та здобувачі освіти, розглядаючи освіту як послугу, оцінюють якість освіти як споживачі, тому їх оцінка відрізняється від оцінки держави і навчальних закладів. Випускник вважає освіту якісною, якщо вона дає йому змогу успішно конкурувати на ринку праці, отримати роботу й успішно розвивати кар'єру. Роботодавців під час прийому випускників на роботу в першу чергу цікавить не відповідність їх підготовки вимогам, а їхня професійна компетентність, здатність орієнтуватися у виробничій обстановці, вирішувати нестандартні завдання, приймати самостійні рішення в межах своєї компетенції і відповідати за них, працювати в команді. Тому роботодавці та студенти вважатимуть якість освіти низькою, якщо рівень підготовки випускників не відповідатиме вимогам виробництва і ринку праці.

Відповідність результатів навчання мінливим вимогам ринку праці дасть змогу випускникам не лише знайти свою трудову нішу, а й змінити її, освоївши, в разі необхідності, відповідну програму додаткового професійного навчання.

Нині в Україні завдяки, зокрема, й орієнтирам НАЗЯВО швидко розширюється практика участі роботодавців в освітній діяльності навчальних закладів та оцінці якості освіти, оскільки роботодавцям потрібні гарантії того, що на ринку праці вони зможуть знайти фахівців потрібної кваліфікації, здатних відразу приступити до роботи.

Роботодавці все активніше взаємодіють із навчальними закладами, беручи участь як у формуванні замовлення на підготовку фахівців потрібного їм профілю і кваліфікації, так і в оцінці якості змісту та підготовки випускників. Оскільки в основі замовлення й оцінки результатів навчання лежать прямі вимоги роботодавців, то замовлення й оцінка будуть виходити за рамки вимог держави у сфері освіти, які визначаються стандартом вищої освіти за спеціальністю. Таким чином, сьогодні роботодавець стає домінуючим замовником і оцінювачем якості освіти [4].

Отже, навчальні заклади, розробляючи і реалізуючи програми, повинні орієнтуватися на потреби роботодавців та студентів і створювати механізми, що дають змогу безперервно відстежувати зміни кон'юнктури ринку праці та вимог основних споживачів до якості освіти.

Практика показує, що роботодавці впливають на якість освіти, беручи участь у: реалізації освітніх програм як на стадії розроблення навчальних курсів, так і в процесі формування предметних компетенцій (читання лекцій, проведення майстер-класів та семінарів, практик і ін.); внутрішній оцінці фактичних результатів навчання студентів і

випускників та наданих гарантій якості освіти.

Досвід показує, що, на жаль, роботодавці все ще не грають помітної ролі в освітній діяльності вишів і забезпеченні якості освіти. Роботодавці впливають на якість навчання опосередковано, беручи участь у проведенні виробничих практик, працюючи у складі державних атестаційних комісій, надаючи базу для підготовки курсових і дипломних робіт і, нарешті, виступаючи в ролі безпосередньо роботодавців під час прийому випускників на роботу. Пряма участь роботодавців в освітній діяльності ЗВО, розробленні навчальних курсів та освітніх програм, проведенні семінарів роботодавців спостерігається нерегулярно і досить рідко. Проте, ґрунтуючись на результатах зустрічей із роботодавцями, можна констатувати тенденцію зростання ролі роботодавців у реалізації освітніх програм. Наприклад, ЗВО за пропозицією роботодавців включають у навчальні компоненти питання, пов'язані з реальними потребами закладів дошкільної освіти.

Діапазон взаємодії роботодавців і вишів розширився та включає нові форми участі роботодавців в освітній діяльності ЗВО. Посилення взаємодії роботодавців і ЗВО дає змогу студентам і випускникам:

- виконувати дипломні роботи та курсові проекти на основі реальних завдань закладів дошкільної освіти;

- брати участь у проведенні дослідних та дослідно-експериментальних робіт (спільно з педагогами закладів дошкільної освіти) і впровадженні їхніх результатів у навчально-виховний процес ЗДО;

- формувати soft skills (м'які навички), такі як уміння працювати в команді, бути лідером, проводити роботу з батьками та громадськістю, проводити презентації і т. д., оскільки ЗВО за пропозицією роботодавців увели навчальні дисципліни з питань комунікації, управління кар'єрою та навчання на робочому місці.

Можна відзначити активізацію таких форм взаємодії роботодавців і ЗВО, як участь роботодавців у: оцінці якості окремих навчальних дисциплін, що реалізуються ЗВО; оцінці результатів виробничих практик та стажувань студентів; залученні, хоча й не на регулярній основі, зовнішніх експертів, у тому числі фахівців-практиків і роботодавців, до оцінки навчальних курсів та освітніх програм із погляду вимог закладів дошкільної освіти і ринку праці; запрошенні фахівців-практиків для читання спецкурсів і проведення семінарів; прагненні до більшої практичної спрямованості науково-дослідних робіт викладачів, студентів і випускників; залученні стейкхолдерів до рецензування випускних кваліфікаційних робіт студентів; участі роботодавців у настановних і підсумкових конференціях із практики і т. п.

Можна говорити про помітне розширення участі роботодавців у реалізації освітніх програм та діяльності профільних кафедр. Багато ЗВО, формуючи механізми взаємодії з роботодавцями, широко використовують європейські стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (ESG). Під час розвитку взаємодії з роботодавцями ЗВО основну увагу стали приділяти регулярності участі роботодавців в оцінці якості програм, експертизі та актуалізації навчальних дисциплін, формуванні та оцінці компетенцій студентів і випускників, а також у працевлаштуванні і професійній адаптації випускників.

Роботодавці відзначають позитивні тренди в реалізації програм, такі як наявність ефективних механізмів:

- урахування потреб і вимог роботодавців під час розроблення освітніх компонентів, програм виробничих практик, виконання випускних кваліфікаційних робіт;
- перегляд і узгодження освітніх цілей програми та відстеження їх відповідності запитам роботодавців і ринку праці;
- упровадження результатів наукових досліджень викладачів і студентів в освітній процес;
- регулярна участь роботодавців і фахівців-практиків в освітньому процесі (читання лекцій, проведення семінарів і майстер-класів) дає студентам досвід практичного спілкування з роботодавцями і дає змогу формувати предметні компетенції.

Успішний розвиток таких взаємовідносин дає змогу ЗВО і роботодавцям:

- помітно збільшити кількість навчальних дисциплін і програм, які оцінюються роботодавцями та фахівцями-практиками;
- урахувати потреби освітніх установ і закладів дошкільної освіти під час уведення нових спеціалізацій та відкриття нових освітніх програм;
- регулярно залучати роботодавців і фахівців-практиків до: формування нових державних освітніх стандартів, заснованих на компетентнісному підході; розроблення нових освітніх програм; розроблення й обговорення очікуваних результатів навчання; оцінки фактичних результатів навчання студентів і випускників; оновлення та розвитку освітніх ресурсів; перегляду й актуалізації змісту програм виробничих практик; читання лекцій і проведення семінарів; формування тем дипломних робіт і магістерських робіт; більш

ефективного використання в навчальному процесі інноваційних освітніх технологій, створення спільних інноваційних центрів; проведення спільних наукових досліджень і практичних розробок; проведення спільних науково-практичних конференцій; проведення перепідготовки і цільової підготовки фахівців для закладів роботодавців-партнерів; включення роботодавців до піклувальних і координаційних рад ЗВО.

Висновки і пропозиції. Аналіз існуючої системи забезпечення якості освіти підтверджує, що в Україні формально продумані, прописані в нормативно-законодавчій базі процеси забезпечення якості вищої освіти. Якщо формалізовані процеси (ті, що контролюються державою) працюють, то неформальні (регламентуються і контролюються суспільством) майже не працюють. Суспільство не здійснює активних дій для того, щоб створити громадський запит на відповідність української освіти світовому рівню. Тому один зі шляхів до поліпшення якості освіти – це розвиток участі суспільства у забезпеченні якості освіти, розвиток соціального партнерства з усіма залученими сторонами, зокрема зі стейкхолдерами.

На підставі того, що роботодавці (працівники закладів дошкільної освіти), використовуючи описані вище форми і методи, опосередковано впливають на зміст програм та навчальних курсів і процеси формування предметних компетенцій випускників, можна зробити висновок, що стейкхолдери грають помітну роль у забезпеченні якості освіти, що надається вищими навчальними закладами.

Список використаної літератури:

1. Сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti>.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Закон України «Про вищу освіту», зі змінами в редакції Закону № 392-IX від 18.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
4. Якість вищої освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. Київ ; Ніжин, 2019. 176 с.
5. Концепція забезпечення якості вищої освіти України. URL: http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf.

Lyapunova V., Zheinova S. Impact of social partnership with stakeholders on the quality of future preschool education specialists' professional training

The article is devoted to the analysis of modern approaches to understanding the concept of «quality of the educational process» and determining the role of stakeholders in ensuring the quality of professional training of future specialists in preschool education. It is noted that, in contrast to the experience and the culture of education quality in the European society, in the domestic education system there is absence of social activity in the Ukrainian society. One of the vectors for improving the quality of future specialists' training is to bring the quality level of the domestic education system to world standard. It is important to attract external and

internal stakeholders to participate in ensuring the quality of the educational process and educational activities of higher educational institutions.

Late approaches to the concept of «quality of education» are highlighted from the standpoint of normative legal acts and involved parties. In the article possible forms of employer`s impact on the quality of professional training is considered. As well as participation in the educational program`s implementation, at the stage of developing training courses and in the processes of forming subject competencies (lecturing, master classes and seminars, practices, etc.) participation in the internal assessment of the actual learning students and graduates` outcomes (participation in the final certification and defense of diploma theses) and the provided guarantees of the quality of education.

In this article the positive opportunities for enhancing interaction between employers and higher educational institutions are revealed: assessing the quality of individual academic disciplines implemented by a higher education institution; evaluation of the results of students` industrial practices and internships; involvement of practitioners and employers in the assessment of training courses and educational programs concerning the requirements of preschool education institutions and the labor market; invitation of practitioners to read special courses and seminars; more practical orientation of teachers, students and graduates` research work; involvement of stakeholders in the review of students` graduate qualification works; participation of employers in initial and final conferences on practice, etc.

Key words: *quality of education, professional training of preschool education specialists, stakeholders, involved parties, employers.*